

*До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.03 у
Львівському національному університеті
імені Івана Франка МОН України
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14.*

В І Д Г У К

*офіційного опонента професора кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх справ, доктора юридичних
наук, професора, заслуженого юриста України Іщенка Андрія
Володимировича на матеріали дисертації Іваницького Ярослава
Олеговича "Закономірності адвокатської діяльності як складова
предмета криміналістики", яка подана на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09
– кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність.*

Вивчення публікацій здобувача, рукопису дослідження, яке складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, дозволяє позитивно оцінити роботу, загальний обсяг якої становить 227 сторінок, (основний текст – 157 сторінок). Список використаних джерел містить 207 найменувань (23 сторінки), додатки викладені на 25 сторінках.

Актуальність обраної теми дослідження. Розширення ролі суду у забезпеченні захисту прав та свобод людини і громадянина має виключно важливе значення для розвитку суспільства, держави, особистості. Необхідно зауважити, що у судовому провадженні України значно розширилися засади змагальності прийняття процесуальних рішень. Цілком очевидно, що така ситуація вимагає розширення інструментарію для усіх учасників об'єктивного проведення розслідування кримінальних правопорушень. Відомо, що до певного часу криміналістичні рекомендації, технології, методи, способи, прийоми розроблялися, переважно, для слідчих різних відомств, експертів, співробітників оперативних служб. У сучасних умовах діапазон такої роботи розширюється. Тому вибір Іваницьким Ярославом Олеговичем теми "Закономірності адвокатської діяльності як складова

предмета криміналістики” є абсолютно виправданим. Вона відповідає потребам сучасної теорії та повсякденної практики і тому безумовно є актуальною.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Рукопис дисертації, що зазначено у відповідних розділах вступу до роботи та автореферату, підготовлено з урахуванням основних положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року №31/2008, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України 25 серпня 2015 р. № 501, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, а також науково-дослідницької тематики кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка “Криміналістичні знання та проблеми розширення меж їх використання” (номер державної реєстрації 0110U005709).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність забезпечується, на думку опонента, такими обставинами:

1. Достатнім теоретичним підґрунтям дослідження, положення якого спираються на здобутки вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі загальної теорії держави і права, філософії, кримінального процесуального та кримінального права, психології, лінгвістики та інших галузей знання.

2. Використанням оптимальної системи методів і прийомів наукового пізнання, в тому числі: методи логіки (аналіз, синтез, узагальнення та інші) моделювання; описово-аналітичний; порівняльно-правовий; соціологічний та статистичний методи тощо.

3. Положення роботи спираються на необхідну нормативно-правову базу, а інформаційну основу дослідження складають Конституція України, міжнародно-правові акти, визнані Україною, кримінальне та кримінальне

процесуальне законодавство України, а також галузеві закони України і судова практика. Особливу цікавість викликає доречне використання судових рішень.

4. При формулюванні наукових положень, висновків і рекомендацій автор спирався на матеріали вивчених кримінальних проваджень, розглянутих і вирішених місцевими судами за період 2016-2018 рр. (120 кримінальних проваджень); результати опитування 87 респондентів-адвокатів; аналітичні та статистичні матеріали опублікованої судової, правоохоронної та правозахисної практики за період 2014-2017 рр.; власний досвід здобувача, який здійснює адвокатську діяльність.

Таким чином, використання перелічених методів дослідження, емпіричних даних, здобутків попередників, результати власних наукових пошуків забезпечили у своїй основі обґрунтованість і, як наслідок, достовірність більшості наукових положень, висновків та пропозицій автора.

Наукова новизна одержаних результатів передусім полягає в тому, що дисертація за суттю та змістом, є однією з перших робіт у сучасній Україні, яка за спеціальним і комплексним узагальненням теоретичних і практичних проблем розкриває можливості активізації використання досягнень криміналістики у діяльності адвоката в кримінальному судочинстві. До положень, які мають певний ступінь новизни, можна віднести:

– визначення понять “тактика професійного захисту на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення” та “тактика професійного захисту на стадії судового розгляду кримінальної справи;

– встановлення залежності тактики професійного захисту від певних обставин: моменту залучення адвоката-захисника до участі у кримінальному провадженні; ставлення підозрюваного/обвинуваченого до інкримінованого кримінального правопорушення; наявність у сторони захисту інформації та доказів на підтримку позиції підозрюваного/обвинуваченого; кримінально-

правової кваліфікації вчиненого протиправного діяння; відомостей про наявні у сторони обвинувачення докази вини підзахисної особи; положення чинного законодавства та судової практики щодо регулювання схожих правовідносин;

– виділення окремих закономірностей тактики професійного захисту на стадії судового розгляду кримінальної справи, (можливості збільшення часу судового розгляду за рахунок продуманого використання стороною захисту передбачених законом прав щодо неприбуття обвинуваченого у судові засідання та/або щодо заявлення відводу судді чи іншим учасникам судового розгляду);

– розробка вагомих положень методики професійного захисту у кримінальних провадженнях про умисне вбивство та у кримінальних провадженнях про крадіжки, в межах яких запропоновано практичні рекомендації щодо раціональної організації та здійснення захисту адвокатом-захисником у рамках кримінального провадження про умисне вбивство/про крадіжку.

Заслуговують на увагу положення роботи, які стосуються уточнення поняття предмета криміналістики; визначення адвокатської діяльності у кримінальному провадженні; криміналістичне тлумачення тактики та методики професійного захисту.

Принципового схвалення потребують позиції роботи, які стосуються концепції приналежності тактики професійного захисту та методики професійного захисту до систем криміналістичної тактики та криміналістичної методики відповідно, що обґрунтовано наявністю низки спільних із іншими підсистемами криміналістичної тактики/криміналістичної методики особливостей.

Наведене дає підставу для констатації, що проведене здобувачем дослідження містить безпосередні або опосередковані елементи наукової новизни, які збагачують науку кримінального процесуального права та дають підґрунтя подальшої розробки проблем вдосконалення використання

криміналістичних знань у діяльності адвоката в кримінальному процесі України.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. На наш погляд, сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальшого розвитку вчення про використання криміналістичних знань адвокатом для здійснення захисту у кримінальному провадженні;

– у практичній діяльності – для організаційно-методичного та інформаційного забезпечення діяльності адвокатів-захисників у кримінальному провадженні;

– у навчальному процесі – під час викладання навчальної дисципліни «Криміналістика», а також під час підготовки підручників, навчальних посібників та методичних матеріалів із криміналістики.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, були оприлюднені на 6 науково-практичних конференціях: Іваницький Я. О. Про поняття тактики захисту в криміналістичній науці. “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні”: матеріали XXII звітної науково-практичної конференції (4–5 лютого 2016 р.). Львів. 2016. Ч. 2. С. 196-199; Іваницький Я. О. Визначення предмета науки криміналістики в українських навчальних посібниках. “Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми”: матеріали п’ятої всеукраїнської науково-практичної конференції (15 квітня 2016 р.). Івано-Франківськ. 2016. С. 154-159; Іваницький Я. О. Зміст адвокатської діяльності в кримінальному провадженні. “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні”: матеріали XXIII звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2017 р.). Львів. 2017. Ч. 2. С. 206-208; Іваницький Я. О. Відмінності тактики та стратегії захисту.

“Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні”: матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції (7–8 лютого 2018 р). Львів. 2018. Ч. 2. С. 206-209; Іваницький Я. О. До поняття “адвокатська діяльність”. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції “Сучасна юриспруденція Європейського Союзу: взаємодія права, нормотворчості та практики” (17 квітня 2018 р.). Люблін. 2018. С. 164-168; Іваницький Я. О. Щодо визначення поняття методики професійного захисту. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції “Юридичні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень” (11-12 травня 2018 р.). Київ. 2018. С. 100-102.

Крім тез доповідей на конференціях, результати дисертації опубліковано в 5 наукових статтях, з яких 4 – у вітчизняних фахових наукових виданнях та 1 – в іноземному періодичному науковому виданні. 4 наукових статтях, опублікованих у юридичних фахових виданнях України, 1 наукова стаття – в іноземному науковому виданні.

Відповідність дисертації правилам оформлення та змісту автореферату основним її положенням. Дисертація Іваницького Ярослава Олеговича “Закономірності адвокатської діяльності як складова предмета криміналістики” за структурою та правилами оформлення відповідає вимогам до оформлення дисертації (Наказ Міністерства освіти і науки України 12.01.2017 № 40). Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом вони також відповідають вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки дисертаційної роботи. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Надаючи загальну позитивну оцінку дисертаційному дослідженню, звернемо увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень.

I. Обґрунтування доцільності, актуальності, необхідності розробки проблем вдосконалення використання криміналістичних знань у діяльності

адвоката-захисника Іваницький Я. О. переважно пов'язує з "...еволюцією кримінального процесуального законодавства України. Вагоме значення у цьому аспекті відіграло законодавче посилення принципу змагальності, яке є одним із основних чинників, що зумовлюють сьогодні необхідність у розробці нових, ефективніших положень та рекомендацій для адвокатів-захисників в частині застосування ними криміналістичних знань тактики та методики під час кримінального провадження." Дійсно, зміни законодавства принципово впливають на розвиток юридичної науки. Разом з тим, криміналісти досить давно і наполегливо обстоювали і обстоюють думку про те, що криміналістична наука має більш широкий діапазон застосування ніж розкриття, розслідування та попередження злочинів. Досить згадати роботи минулого століття, серед яких докторські дисертації: Тихиня В. Г. Теоретические проблемы применения данных криминалистики в гражданском судопроизводстве. – Минск, 1984; Варфоломеева Т. В. Організаційні, процесуальні та криміналістичні проблеми захисту адвокатом прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного. –К., 1994; кандидатські дисертації: Хван В.А. Криминалистическая экспертиза письма в гражданском процессе.– Алма-Ата, 1943; Федосеева В.Б. Криминалистическая экспертиза документов по гражданским делам. – М., 1966; Федоренко Т.М. Процессуальные и тактические вопросы почерковедческой экспертизы в гражданском судопроизводстве (по материалам УССР). – Харьков, 1977.

Робота у цьому відношення на рівні кандидатських дисертацій продовжується і нині. Впевнений, що відчутний поштовх у їх ініціації міститься також у працях І.І. Когутича. Див., наприклад, роботи: Пінчук Н. І. Теоретичні та правові питання і практика криміналістичного забезпечення діяльності нотаріату. – К., 2008; Попович І. І. Криміналістичне забезпечення обігу розрахункових документів у банківській системі з метою запобігання вчиненню злочинів. – К., 2007; Ринкова О. В. Судово-екологічна експертиза в судочинстві України. – К., 2013, де у першому розділі розглянуто стан

розробки проблеми судово-екологічної експертизи у адміністративному, господарському, кримінальному та цивільному судочинстві України. Слід підкреслити, що зазначені роботи захищалися в Академії адвокатури. Перелік дисертацій та окремих публікацій такої спрямованості може бути продовжений. Наприклад, Фоченкова Н. А. Использование криминалистических знаний при обнаружении и исследовании доказательств в административном процессе: На материалах России и Литвы. – Калининград, 2003.

Тому не випадково у сучасних умовах криміналістика все частіше трактується як система знань про закономірності утворення (формування, виникнення), виявлення (встановлення), фіксації, вилучення, дослідження, оцінки та використання інформації, придатної для перевірки чи встановлення будь-яких фактів, подій, явищ, а також про розробку на основі пізнаних закономірностей прийомів, способів, методів, методик, технологій, інструментів, матеріалів, приладів та їх комплексів і інших засобів оптимізації роботи з такою інформацією. (Див., наприклад: Криміналістика: підручник/ В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. – К., 2015. – С.18). Подібну точку зору висловлювали також В.Г. Гончаренко, В.Ю. Шепітько та інші вчені.

Сказане дає підстави опоненту схилитися до думки про те, що наука, реалізуючи свою прогностичну функцію, спричинила розширення можливостей криміналісти у різних сферах суспільного життя та фактично певною мірою детермінувала законодавчі новели у цьому відношенні.

II. Закономірними проявами розвитку науки є уточнення, вдосконалення існуючих наукових понять та формування нових наукових категорій. Щоправда, не завжди всі новели сприймаються однозначно. Так, наприклад, спроби обґрунтувати “оердологію” чи “оердистику” не знайшли підтримки у юристів. Дещо інша ситуація з “криміналістичним забезпеченням” певної діяльності. Сьогодні можна говорити про те, що це усталена криміналістична категорія. Принаймні у семи докторських

дисертаціях ця категорія використовується у назві та окремі її сторони аналізуються у тексті (Лук'янчиков Є. Д., 2005; Лисенко В. В., 2006; Гора І. В.; 2012; Колесник В. А, 2012; Черноус Ю. М., 2013; Таран О. В., 2013; Пиріг І. В., 2015). Що стосується кандидатських дисертацій, то таких робіт уже більше двадцяти. Іваницький Я. О. досить часто використовує це словосполучення. Разом з тим, стосовно поняття, змісту, структури “криміналістичного забезпечення” тривають дискусії з приводу чого бажано почути думку дисертанта.

III. У рекомендаціях Міністерства освіти та науки України щодо підготовки дисертацій пропонувалося у якості окремого підрозділу виділити огляд досліджень, які проводилися попередниками конкретного здобувача за конкретною тематикою. Такий підхід, на думку опонента, не завжди виправданий. Так, наприклад, відобразити всі роботи з методики розслідування злочинів практично неможливо. Однак, стосовно теми Іваницького Я. О. ”Закономірності адвокатської діяльності як складова предмета криміналістики” наявність окремого огляду підкреслило би певну нерозробленість проблеми взагалі і окремих її аспектів. У зв'язку із сучасною трактовкою криміналістики бажано було би більше звернути увагу на роботи Бахіна В.П., Гончаренка В.Г., Шепітька В.Ю., Гори І.В., Колесника В.А., Лисиченка В.К. та інших вчених. Принагідно зазначу, що в українській криміналістичній літературі ідея ”криміналістичного забезпечення” була сформульована В.К. Лисиченком та В.П. Бахіним у 1993 році тоді у вигляді науково-методичного забезпечення практики розслідування злочинів, що пізніше доопрацьовувалося цими авторами та їх послідовниками. Див.: Лисиченко В.К., Бахин В.П. Научно-методическое обеспечение практики расследования преступлений // Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики. – К., 1993. – С. 84-86.

Далі, з незрозумілих причин поза межами уваги здобувача залишилися матеріали конференції (тематика якої досить рідкісна для України), яка була

проведена в Академії адвокатури 2016 року. (Див.: Криміналістика в адвокатській діяльності. Збірник тез науково-практичної конференції, 25 листопада 2016 року. – К.: Академія адвокатури України, 2016). У цих матеріалах, хоча і у стислій формі, містяться цікаві роздуми та пропозиції щодо вдосконалення використання криміналістичних знань у діяльності адвоката.

IV. Серед положень наукової новизни автор називає, що ним удосконалено поняття предмета криміналістики, під яким запропоновано розглядати “виокремлені цією наукою закономірності механізму кримінального правопорушення, виникнення, збирання, дослідження, оцінки і використання доказів та іншої криміналістично значущої інформації про кримінальні правопорушення, а також про засновані на пізнанні цих закономірностей засоби і методи дослідження й попередження кримінальних правопорушень у межах кримінальної процесуальної діяльності, здійснюваної, передусім, слідчим, прокурором, адвокатом-захисником та судом (суддею)”. Окреслення певного явища, визначення певного поняття детермінується різноманітними обставинами і далеко не завжди може претендувати на завершеність, що не заважає мати йому, при певних умовах, право на існування. Цілком зрозуміло, що таке уточнення, яке наведе дисертант, витікає із розуміння криміналістики з позицій безпосередніх застосовувачів криміналістичних знань – слідчого, прокурора, адвоката-захисника та судом (суддею). У опонента відсутні вагомі підстави для критики позиції дисертанта щодо предмету криміналістики, але бажано було б почути ставлення здобувача до, так званої, “розширеної” трактовки розуміння криміналістики, викладеної у п. I роздумів щодо дискусійних положень роботи, що рецензується.

V. Певні заперечення викликає позиція автора, що у його роботі набула подальшого розвитку концепція приналежності тактики професійного захисту та методики професійного захисту до систем криміналістичної тактики та криміналістичної методики відповідно. Думається, що це

принципово важливе для криміналістики положення наукової новизни дисертації, особливо у період правової реформи, яке слід віднести до рубрики "вперше".

VI. Головним положенням наукової новизни автор називає: "... ця дисертація є одним із перших монографічних досліджень теоретичних...". Таке формулювання зустрічається у дуже багатьох дисертаційних роботах. Шановні колеги: дисертація і є "дослідження". Науковою новизною дослідження не може бути "дослідження".

VII. Не зовсім чітко кількісно та змістовно узгоджуються мета, завдання, висновки та положення наукової новизни.

VIII. Не прикрашають роботу певні редакційні неточності. Так посібник Іщенко А. В. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с. написаний у співавторстві з І.О. Ієрусалимовим та Ж.В. Удовенко.

Разом з тим, висловлені роздуми відображають особисту думку опонента, не впливають на загальну позитивну оцінку роботи дисертації Іваницького Ярослава Олеговича "Закономірності адвокатської діяльності як складова предмета криміналістики", яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Вона є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливу наукову проблему, яка полягає у напрацюванні як доктринальних, так і фактичних підходів стосовно вдосконалення використання криміналістичних знань у діяльності адвоката-захисника.

Обґрунтовані дисертантом положення, висновки і рекомендації, що впливають з них, є корисними, можуть бути реалізовані у правозастосовній

практиці, використані для подальших наукових досліджень проблем кримінального процесу та для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців-правознавців, особливо адвокатів, прокурорів, слідчих та суддів. Дисертація підготовлена в межах задекларованої наукової спеціальності.

Вважаю, що дисертаційна робота «Закономірності адвокатської діяльності як складова предмета криміналістики», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії), відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 27.07.2016 р.), а також Вимогам до оформлення дисертації (Наказ Міністерства освіти і науки України 12.01.2017 № 40), а її автор – Іваницький Ярослав Олегович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

**Офіційний опонент,
професор кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
4 січня 2019 року**

Іщенко А. В.

